

Onderwijssegregatie en gemeentelijk beleid

Praktische tips ter voorbereiding van het ontwerpen van gemeentelijk beleid

Een uitgave van het Kenniscentrum Gemengde Scholen

Voorwoord

Het Kenniscentrum Gemengde scholen strijdt voor het voorkomen en verminderen van segregatie en het bevorderen van kansengelijkheid in het onderwijs. En dat is hard nodig. De Inspectie van het Onderwijs signaleert sinds 2016 dat de kansengelijkheid en segregatie toeneemt. Er dreigen 'bubbels van gelijkgestemden' te ontstaan; ouders met eenzelfde sociaaleconomische achtergrond sturen hun kinderen naar eenzelfde school. Wanneer kinderen met verschillende achtergronden niet samen naar school gaan, dan heeft dat meerdere negatieve gevolgen. Zo komt de kwaliteit van het burgerschapsonderwijs in gevaar en leren kinderen minder goed omgaan met verschillen. Dit wringt met de maatschappelijke opdracht van het onderwijs om, naast kwalitatief goed onderwijs, ook een socialiserende en persoonsvormende omgeving te bieden.

Ook de Tweede Kamer en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap delen de zorgen van de Inspectie. Daarom is in december 2020 een beleidsagenda tegen segregatie in het funderend onderwijs gelanceerd. Deze beleidsagenda kondigt een structurele aanpak van onderwijssegregatie aan, waaraan overheden, scholen en andere betrokken organisaties op samenhangende wijze vorm zullen geven. Tevens worden op landelijk niveau effectieve interventies in kaart gebracht en verspreid. De informatievoorziening van het Kenniscentrum Gemengde Scholen, zoals deze brochure, kunnen binnen deze context worden geplaatst.

Deze brochure ondersteunt gemeenten met het realiseren van de ambities die zijn geformuleerd in de beleidsagenda. De gemeente kan namelijk een actieve rol spelen om segregatie in het onderwijs aan te pakken, vooral met behulp van de Lokaal Educatieve Agenda (LEA). Of je nu een kleine of grote gemeente bent, veel of weinig doet aan segregatie, deze brochure helpt je op weg om de lokale aanpak samenhangender en structureler te maken.

Guido Walraven

Coördinator Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen

www.gemengdescholen.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Inleiding	4
<i>Belangrijkste inzichten</i>	4
1. De rol van de gemeente	5
<i>Veel gestelde vragen</i>	5
Aan welke voorwaarden moet een succesvolle aanpak voldoen?	5
Wat betekent de Beleidsagenda voor segregatie in het onderwijs voor gemeenten?	5
Wat kan de Gelijke Kansen Alliantie voor mijn gemeente betekenen?	6
Wat betekent het Nationaal Programma Onderwijs voor segregatiebestrijding in mijn gemeente? .	6
Kan ik financiering krijgen voor een aanpak van onderwijssegregatie?	6
2. Tips voor gemeenten	7
<i>Oriëntatie</i>	7
Tip:	7
Hulpmiddelen en voorbeelden:.....	7
<i>Onderzoek en inventarisatie</i>	7
Tips:	7
Hulpmiddelen en voorbeelden:.....	8
<i>Ontwerp</i>	8
Tips:	8
Hulpmiddelen en voorbeelden:.....	8
Colofon	9

Inleiding

Werk maken van segregatiebestrijding in het onderwijs. Veel gemeenten delen die ambitie, maar weten niet precies hoe. Terwijl juist gemeenten een belangrijke rol spelen in het agenderen en aanjagen van een structurele aanpak van onderwijssegregatie, bijvoorbeeld in de Lokaal Educatieve Agenda (LEA).

Dit document helpt gemeenten op weg. Of je nu een groots opgezet beleid tegen onderwijssegregatie wil opstellen in samenwerking met de Gelijke Kansen Alliantie (GKA), of een kleine stap wilt zetten om het contact tussen scholen in jouw gemeente te bevorderen. We geven antwoord op veel gestelde vragen door gemeenteambtenaren en bieden praktische tips ter voorbereiding van het opstellen van een beleidsagenda(punt) tegen onderwijssegregatie. Tevens kunnen we ondersteuning op maat bieden. Neem hiervoor contact met ons op via onze website.

Belangrijkste inzichten

- Veel gemeenten delen de ambitie om onderwijssegregatie te bestrijden.
- Elke gemeente kan iets doen om de negatieve gevolgen van onderwijssegregatie tegen te gaan en gemengde scholen te bevorderen. Hiervoor is ondersteuning beschikbaar.
- Een succesvolle gemeentelijke aanpak is een samenspel van meerdere maatregelen en sluit aan op de unieke lokale context.

Opmerking: dit document is een eerste versie en wordt geactualiseerd zodra meer bekend is over de financiële ondersteuning vanuit de Rijksoverheid, afhankelijk van het nieuwe regeerakkoord.

1. De rol van de gemeente

Onderwijssegregatie is een veelkoppig monster, dat niet met één beleidsmaatregel is aan te pakken. Bovendien zijn er veel partijen betrokken bij een mogelijk beleid: scholen, schoolbesturen, maatschappelijke partners, ouders, en de gemeente zelf. Dit maakt het opstellen van gemeentelijk beleid complex.

De gemeente speelt een belangrijke rol in het agenderen en aanjagen van een structurele aanpak van onderwijssegregatie. Dit geldt zowel voor grote als voor kleine gemeenten. Bijvoorbeeld in de Lokaal Educatieve Agenda (LEA), waarin de gemeente wordt geacht om in samenwerking met schoolbesturen invulling te geven aan de wettelijke verplichting om afspraken over onderwijssegregatie te maken. Zo is een centraal aanmeldbeleid voor basis- in middelbare scholen in, onder andere, Amsterdam en Utrecht tot stand gekomen na intensieve samenwerking in de LEA. Bovendien heeft de gemeente enkele instrumenten tegen onderwijssegregatie die zij zelfstandig kan inzetten, zoals het onderwijshuisvestingsbeleid.

De brochure Segregatiebestrijding in schoolbesturen en gemeente(n) gaat dieper in op de mogelijkheden voor segregatiebestrijding in de Lokaal Educatieve Agenda (LEA) en Regionaal Educatieve Agenda (REA). Zie hiervoor de Kennisbank op onze website.

Veel gestelde vragen

Aan welke voorwaarden moet een succesvolle aanpak voldoen?

Een succesvolle aanpak van onderwijssegregatie is zowel *op maat* als *samenhangend*.

Op maat wil zeggen dat de maatregelen aansluiten op wat uw gemeente al doet, bijvoorbeeld op het gebied van kansengelijkheid, onderwijshuisvesting en, eventueel, woonsegregatie. Daarnaast moeten de maatregelen passen bij de gemeentelijke beleidsvisie op onderwijs. Draagvlak is daarbij van belang – in de gemeenteraad, bij schoolbesturen, scholen en ouders.

Bij een *samenhangende aanpak* zorg je ervoor dat genomen maatregelen elkaar versterken. Een samenhangend beleid creëert een gelijk speelveld waarop onderwijssegregatie wordt bestreden: de grenzen van het speelveld worden uitgezet, spelregels worden opgesteld en gecommuniceerd met de spelers, de juiste materialen zijn beschikbaar, enzovoort. De metafoor van het gelijke speelveld maakt duidelijk dat je als gemeente niet slechts één geïsoleerde maatregel kunt nemen tegen onderwijssegregatie, maar op zoek moet gaan naar effectieve combinaties.

Hoofdstuk 2 biedt praktische tips voor het opstellen van een beleidsagenda(punt) dat zowel samenhangend als op maat is.

Wat betekent de Beleidsagenda voor segregatie in het onderwijs voor gemeenten?

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) neemt in samenwerking met gemeenten en scholen een aantal maatregelen tegen onderwijssegregatie, die zijn opgenomen in een beleidsagenda. In de beleidsagenda wordt een decentrale aanpak van onderwijssegregatie in gemeenten centraal gesteld. De

beleidsagenda biedt gemeenten inspiratie en ondersteuning bij het opstellen van zo'n eigen aanpak. Door succesvolle ervaringen in de praktijk te delen, bijvoorbeeld, en door informatievoorziening, waarvan deze brochure een voorbeeld is. Op de website van het Kenniscentrum en de Gelijke Kansen Alliantie wordt de beleidsagenda nader toegelicht en uitgewerkt.

Wat kan de Gelijke Kansen Alliantie voor mijn gemeente betekenen?

De Gelijke Kansen Alliantie (GKA) werkt samen met scholen, gemeenten en maatschappelijke partners aan het verbeteren van de kansengelijkheid in het onderwijs. Circa 50 gemeenten hebben zich aangesloten bij de GKA en een lokale agenda voor kansengelijkheid opgesteld. Begin 2021 kregen deze gemeenten de mogelijkheid om een addendum bij hun lokale kansengelijkheidsagenda te formuleren, die specifiek gericht was op het bestrijden van onderwijssegregatie. Hiervoor was ook financiering beschikbaar. In 2021 zijn circa 10 gemeenten gestart met het opstellen van een lokale beleidsagenda tegen onderwijssegregatie.

Wat betekent het Nationaal Programma Onderwijs voor segregatiebestrijding in mijn gemeente?

Het Nationaal Programma Onderwijs (NPO) is te combineren met het bestrijden van onderwijssegregatie en het bevorderen van gemengde scholen. In de brochure Segregatiebestrijding in het Nationaal Programma Onderwijs, dat te vinden is in de Kennisbank op de website van het Kenniscentrum, gaan we hier dieper op in.

Kan ik financiering krijgen voor een aanpak van onderwijssegregatie?

Of gemeenten in de komende kabinetsperiode financiering kunnen krijgen voor de aanpak van onderwijssegregatie, bijvoorbeeld via de Gelijke Kansen Alliantie, is op dit moment (juli 2021) nog niet bekend.

2. Tips voor gemeenten

Het Kenniscentrum onderscheidt drie fasen bij het opstellen van beleid of een beleidsagenda(punt) tegen onderwijssegregatie: (1) oriëntatie, (2) onderzoek en inventarisatie en (3) ontwerp. Per fase geven we tips, hulpmiddelen en voorbeelden.

Oriëntatie

Doel: De motivatie om beleid of een agendapunt tegen onderwijssegregatie te formuleren is expliciet bij de gemeente aanwezig en wordt ook gedeeld door scholen, schoolbesturen en maatschappelijke partners.

Tip:

- Ga binnen je gemeente, met schoolbesturen en geïnteresseerde scholen het gesprek aan over segregatie, het mengen van scholen en het faciliteren van ontmoetingen tussen scholen. Wordt onderwijssegregatie gezien als probleem? Hoe zien de partijen hun eigen rol hierin? Welke (voor)oordelen bestaan er over gemengde scholen? Wat zijn de zorgen? Et cetera.

Hulpmiddelen en voorbeelden:

- [Www.gemengdescholen.nl](http://www.gemengdescholen.nl)
- De [Beleidsagenda](#) tegen onderwijssegregatie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- [Serie explainers](#) over onderwijssegregatie van bureau Common Ground.
- [SCP-rapport](#) *Samen of gescheiden naar school*

Onderzoek en inventarisatie

Doel: De mate van segregatie binnen uw gemeente is in kaart gebracht en het is duidelijk welke activiteiten voor het bevorderen van gemengde scholen al worden ondernomen.

Tips:

- Breng de samenstelling naar sociaaleconomische status (SES) van de wijken en scholen in kaart. Zo kunt u zien welke scholen een afspiegeling zijn van de buurt.
Hiervoor kunt u gegevens bij het CBS opvragen. Grotere gemeentes kunnen eventueel de hulp inschakelen van hun eigen dienst Onderzoek & Statistiek.
- Als u zich richt op het primair onderwijs, breng dan ook de locatie van de vve-scholen in kaart. Zo heeft een basisschool eerder een leerlingenpopulatie met een concentratie aan leerlingen met een taal- of leerachterstand in het geval dat deze basisschool ook een vve-afdeling heeft.
- Constateer welke scholen een uitzonderingspositie hebben, bijvoorbeeld door een bijzonder scholenaanbod. Deze scholen trekken vaak een specifieke groep ouders en leerlingen aan.

- Als u zich richt op het voortgezet onderwijs, breng dan ook de aangeboden schoolniveaus per locatie en de aanwezigheid van brede brugklassen in kaart. Categorale scholen en smalle brugklassen hebben namelijk een versterkend effect op onderwijssegregatie.
- Inventariseer welke concrete doelen om segregatie tegen te gaan al zijn geformuleerd in het overleg over de Lokaal Educatieve Agenda (LEA). Let op: uit onderzoek blijkt dat de LEA vaak niet voldoet aan haar wettelijke verplichting om afspraken te maken over segregatie (Inspectie, Themaonderzoek Doelbereik Lokaal Educatieve Agenda, 2019).
- Ga na welke overige samenwerkingsverbanden en overlegstructuren binnen uw gemeente kunnen worden ingezet om informatie te vergaren en, in een later stadium, te assisteren bij het uitvoeren van beleid of een agenda(punt) tegen onderwijssegregatie.

Hulpmiddelen en voorbeelden:

- www.gemengdescholen.nl
- [Voorbeeld: Segregatiemonitor po en vo Amsterdam](#)
- [Voorbeeld: Leidse Educatieve Agenda 2019-2023](#)
- [Themaonderzoek Doelbereik Lokaal Educatieve Agenda.](#)

Ontwerp

Doel: De ambitie van de gemeente is vertaald naar concrete doelen en een selectie uit de beleidsinstrumenten tegen onderwijssegregatie is gemaakt.

Tips:

- Formuleer de ambitie van de gemeente om op lange termijn onderwijssegregatie te bestrijden.
- Vertaal deze ambitie naar concrete doelen.
- Communiceer deze ambities en doelen om onderwijssegregatie te bestrijden binnen de gemeente zelf. Andere beleidsdomeinen, zoals (onderwijs)huisvesting, hebben mogelijk overlappende doelen en agendapunten.
- Stel prioriteiten.
- Bepaal welke instrumenten om onderwijssegregatie tegen te gaan het beste aansluiten bij de lokale context in je gemeente.
- Bespreek het verloop van de beleidsvorming regelmatig met schoolbesturen en andere externe partners.

Hulpmiddelen en voorbeelden:

- www.gemengdescholen.nl
- Knelpunten en succesfactoren voor het formuleren van concrete doelen in de LEA worden besproken in het [Themaonderzoek Doelbereik Lokaal Educatieve Agenda.](#)
- Kijk voor inspiratie over de mogelijke beleidsmaatregelen in de [beleidsagenda](#) van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Deze maatregelen zijn onderverdeeld in vijf groepen. Een mix van maatregelen uit verschillende groepen vergroot de kans op een samenhangende aanpak van onderwijssegregatie. De icoontjes van deze groepen zijn terug te vinden op de downloadbare hulpstukken van het Kenniscentrum (www.gemengdescholen.nl), op de titelpagina.

- Voorbeeld: de gemeente Amsterdam houdt elke drie weken overleg over onderwijssegregatie waarin ambtenaren met verschillende portefeuilles, zoals kansengelijkheid en huisvesting, elkaar bijpraten over hun activiteiten. Ook sluiten regelmatig externe gasten en deskundigen aan. Dit vergroot de kwaliteit en de samenhang van een beleid(smaatregel) tegen onderwijssegregatie.
- Gemeenten die lid zijn van de Gelijke Kansen Alliantie kunnen bij het opstellen van een addendum tegen onderwijssegregatie steun krijgen van de Alliantie.
- De Coalitie tegen segregatie in het funderend onderwijs bestaat uit partners met jarenlange ervaring met segregatiebestrijding. Klik [hier](#) voor enkele praktijkvoorbeelden.

Einde.

Colofon

Tekst: Guido Walraven en Emmie Spape

Vormgeving: Jonathan van den Broek

Logo: Greetje de Graaff

Dit is een uitgave van het Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen.

Het Kenniscentrum ontvangt subsidie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Mocht u na het lezen van deze brochure meer informatie willen hebben over het mengen van scholen in het algemeen en aanmeldbeleid in het bijzonder, dan kunt u terecht op www.gemengdescholen.nl. Ook voor ondersteuning of advies kunt u bij het Kenniscentrum terecht.

